

EBRU SANATÇISI ALPARSLAN BABAOĞLU VE HOCASI MUSTAFA DÜZGÜNMAN¹

*Yusuf PARLAK**

Özet

Tarihimizi, geleceğe ışık tutan geçmişimizi, toplumumuz insanının sosyoekonomik durumunu ve ruh güzelliğini anlatmanın en iyi yolu el sanatlarıdır. Geleneksel el sanatlarımızdan ebru sanatı da insanımızın, sanata verdiği değeri ve yaratıcılığını ön plana çıkarmaktadır.

Ebruyu kesin olarak tarihlendirmek mümkün değildir fakat kaynaklarda ebru için en eski tarih 15. yüzyıl olarak verilmekte, ancak daha eskilere de dayanmış olduğu düşünülmektedir. Günümüzde ise ebru sanatçılarının birçoğu klasik ebruculuktan kopmamakta ve geleneğe sadık kalarak yeni arayışlarda özgün çalışmalar vermektedir. Geleneksel sanatlarımızdan ebru son yıllarda hak ettiği değeri tekrar kazanmaya başlamıştır. Şüphesiz diğer gelenekli sanatlarımızda olduğu gibi ebru geleneğimiz de ustadan çırağa intikal ederek bugüne gelmesinin çok büyük rolü vardır ve bizden sonraki nesillere de yine aynı yolla intikal ettirilmesi gerekmektedir. Bu bağlamda dönemin büyük ebru sanatçılarından olan Mustafa DÜZGÜNMAN'ın bizlere bıraktığı en büyük miraslardan birtanesi de şüphesiz günümüzün Ebru sanatçılarından olan Alparслан BABAOĞLU'dur. Hocası Mustafa DÜZGÜNMAN'dan devraldığı bu sanatı büyük gayretler sonucu zirveye taşıyan Babaoğlu, tıpkı hocasının bir zamanlar yaptığı gibi geleneğe bağlı kalarak ebru sanatını gelecek kuşaklara aktarmaya devam etmektedir.

Anahtar Kelimeler: *Ebru, Abar, Battal, Akkase, Türk Ebruli Kağıdı*

¹ Bu makale 22-24 Mart 2012 tarihleri arasında I. Uluslararası Kitap Sanatları Sempozyumu'nda sözlü bildiri olarak sunulmuştur.

* Öğr. Gör. Düzce Üniversitesi, Kaynaşlı Meslek Yüksekokulu, El Sanatları Bölümü, Düzce, yusuf-parlak@hotmail.com

MARBLING ART ARTIST ALPARSLAN BABAOĞLU AND HIS MASTER MUSTAFA DÜZGÜNMAN

Abstract

Marbling art, one of traditional arts has started to gain its value which it deserves again in recent years. It is certain that master / apprentice system has a significant value in marbling art's reaching the present day like traditional arts and this art should be carried with the same method to the next generations. In this context, one of the greatest heritages that Mustafa DÜZGÜNMAN, one of the greatest marbling artists left behind is certainly today's marbling artist Alparslan BABAOĞLU. Babaoğlu who took over this art from his master, Mustafa DÜZGÜNMAN and carried this art to the top with great efforts is continuing to transfer the marbling art to the next generations by depending on traditions just the same as his master succeeded before.

Key Words: *Ebru, Abar, Battal, Akkase, Turkish Marbled Paper*

GİRİŞ

Kâğıt süsleme sanatlarımızın en değerlilerinden biri olan ebru, kitre veya benzeri maddelerle yoğunluğu arttırılan su üzerine serpilen boyaların şekillenmesi ile oluşturulan ve desenlerin kağıda aktarılması ile sonuçlanan bir sanattır².

Ebru sözcüğünün aslı Farsç'dan gelmektedir. Renklerin kağıt üzerinde bulut kümeleri halindeki görünümünden dolayı Farsça bulut-bulutumsu anlamındaki "ebr" adını almıştır. Bu sözcük zamanla değişikliğe uğrayarak "ebri" daha sonra "ebru" halini almıştır³. Ebru kelimesinin asıl olarak Ab-ru'dan geldiğini, bunun Farsça'da isim tamlaması karşılığının "yüz suyu", sıfat tamlaması karşılığının "su yüzü" demek olduğunu, çünkü bu sanatın su yüzünde icra edildiğini savunanlar da vardır⁴.

² ARITAN, A.,Saim, "Türk Ebru Sanatı ve Bugünkü Durumu", S.Ü. Sosyal Bilimler Dergisi, S.8, s.451, Konya, 1999.

³ SUNGUR, N. Sanat ve Kimya Bir Arada: Ebru. Bilim ve Teknik. S.316. Ankara,1994.

⁴ ARITAN, A. S. Türk Ebru Sanatı. Türkler. S.12. Konya, 2002.

Eski ebru risalesi olan Tertib-i Risale-i Ebri'den de anlaşılacağı üzere ebrunun “ab-ru”dan değil “ebri”den geldiği görülmektedir. Necmettin Okyay'ın da bu kelimeyi ebri şeklinde kullandığı söylenmiştir⁵.

Kağıt üzerinde mermerdekine benzer damarlar görüldüğü için, Avrupalılar ebru kağıdına mermer kağıdı “papier marbre, marmor papier, marbled paper” demişlerdir. Araplar ise “varakü'l-mücezza” damarlı kâğıt adını vermişlerdir⁶.

Ebru, 1600-1700 yılları arasında en parlak dönemini yaşamıştır. Bunda en büyük etkenlerden biri, ebruyu Türkler aracılığı ile tanıyan ve ona “Türk kağıdı”, “Türk mermer kağıdı” adlarını veren Avrupalıların istekleri olmuştur. O dönemde Batı'ya pek çok ebru örneği ve birçok krala da hatıra defteri gönderilmiştir. O yıllarda, ciltçiliğin ve süslemenin de rağbet görmesi ebrunun da gelişmesine destek olmuştur⁷.

Avrupa'ya ebrulu kâğıt Doğu'dan intikal etmiştir. XV.yy.da İtalya'ya giden Türk mücellitleri, kendi tarz cilt sanatlarını yaymışlardır. Bu arada kâğıt ebrulamasını da öğreterek, ebruculuğu Avrupa'da moda haline getirmişlerdir⁸.

Bu tarihlerden sonra matbaanın icadı, baskı kitapların ortaya çıkması, bu sanatların azalmasına neden olmuştur. Cumhuriyet döneminde Sanayi-i Nefise Mektebi'nde ders olarak okutulmaya başlanması, ebru sanatına tekrar önem kazandırmıştır⁹.

Günümüze kadar gelebilen Osmanlı tekkelerinden “Özbekler Tekkesi” ebru sanatı ve bu sanatın günümüze kadar ulaşması açısından önemlidir. Kurtuluş Savaşı sırasında Kuvay-i Milliye vazifesi gören tekke, içinde birçok sanatın ve zanaatın öğretildiği, uygulandığı bir okul görevi görmüştür. Bu dönemde tekke önemli bir ebru okulu haline gelmiş, Necmettin Okyay, Sami Efendi ve Abdülkadir Efendi gibi büyük ustalar yetiştirmiştir¹⁰.

Ebru sanatı öğretmekle, okumakla, yazmakla anlatılmayan, en önemlisi bizzat deneyime ve pratiğe dayalı olan, tüm klasik Osmanlı sanatlarında olduğu gibi usta-çırak yöntemi ile

⁵ DERMAN, M., Uğur, Türk Sanatında Ebru, İstanbul, 1977.

⁶ ERSOY, A. Ebru Sanatı. İlg. S.58. İstanbul, 1989.

⁷ SUNGUR, N. Sanat ve Kimya Bir Arada: Ebru. Bilim ve Teknik. S.316. Ankara, 1994.

⁸ BİNARK, İ. Eski Kitapçılık Sanatlarımız. Ankara: Ayyıldız Matbaası, 1975.

⁹ A.g.e. S.316.317. Ankara, 1994.

¹⁰ BARUTCUGİL, Hikmet, Renklerin Sonsuzluğu, İstanbul, 1999.

öğrenci yetiştiren bir sanat dalı olduğundan, gerçek değerde ebru yapabilmek, uzun yıllarını hatta ömrünü bu sanata adanmış olan sanatkarlara nasip olmuştur¹¹.

20. yüzyıl başlarındaki yeniden toplumsal yapılanmamız sebebi ile Ebru sanatımız yoğun bir ilgisizliğe maruz kalmıştır. Necmettin OKYAY, Mustafa DÜZGÜNMAN silsilesi ile günümüze klasik değerlerini koruyarak gelmiştir. Fakat Ebru sanatı ile çok fazla ilgisi olmayan kişiler tarafından bir çok yanlış bilgi, malzeme ve uygulama sokulmuştur. Ancak usta-çırak ilişkisiyle icra edilen ebru sanatımız hakkında derli toplu bir bilgi bulmak oldukça zordur. Basında ve kitap dünyasında parça parça bilgi kırıntıları vardır. Ebru sanatı hakkında yazılan bir çok makale ve yazı teknik bir bilgiyi içermeyip çoğunlukla içi boşaltılmış, abartılmış sözleri içerir. 1608 tarihinde Ebru sanatı hakkında yazılmış olan "Tertib-i Risale-i Ebrî" adlı Osmanlıca bir kitap mevcuttur. Ancak bu el yazma eser tercüme edilmemiş olup, bir özel koleksiyonda saklı tutulmaktadır¹².

Klasik Türk Ebru sanatının yakın geçmişte ki temsilcileri Necmettin OKYAY ve Mustafa DÜZGÜNMAN'dır. Mustafa DÜZGÜNMAN'ında öğrencisi olan Alparslan BABAOĞLU ve Fuat BAŞAR günümüz klasik Türk Ebru sanatının temsilcileridir. Mustafa DÜZGÜNMAN'ın öğrencisi benimde Ebru hocam olan Alparslan BABAOĞLU'nun yardım ve yönlendirmesi ile ebru çalışmaları yapmaya devam etmekteyim.

1. EBRU SANATÇISI ALPARSLAN BABAOĞLU

1957 yılında Ankara'da doğan Alparslan BABAOĞLU, ilk ve orta öğrenimini Ankara ve Erzurum'da tamamlamıştır. Devlet bursuyla gönderildiği İngiltere'deki Elektronik Mühendisliği eğitimini 1979 yılında, yüksek lisans eğitimini 1980 yılında tamamlayarak yurda dönmüştür. Mühendislik hayatını bir kamu kurumunda yönetici olarak sürdürmüş olan Alparslan Babaoğlu, evli iki çocuk babasıdır. (Fotoğraf 1)

¹¹ YAZAN, Işık, "Ebru Sanatı", Antika, S.14, s.41, İstanbul, 1986.

¹² Sobacı, Ahmet, "Klasik Türk Ebru Sanatı ve Kompozisyonu", Yüksek Lisans Tezi, S.1., s.2, Erzurum, 2001.

Fotoğraf 1: Alparslan BABAOĞLU ile 16.02.2012 günü saat 10.00 da Atölyesinde yapılan söyleşiden.

1984 yılında Topkapı Sarayı Nakışhanesi'ne devam ederken başladığı ebru yapımını o tarihten bu yana aralıksız sürdürmektedir.

1985 yılında ustası Mustafa Düzgünman'la tanışır ve 1989 yılında kendisinden ebru sanatının icrası ve öğretilmesi konusunda icazet alır . (Fotoğraf 2, 3)

Fotoğraf 2: Mustafa DÜZGÜNMAN 1989 da Alparslan BABAOĞLU'nun icazetini imzalararken.

Fotoğraf 3: Alparslan BABAĞLU'nun icazet belgesi.

İlk kişisel sergisini 1990 yılında Topkapı Sarayı'nda açmış, aynı yıl Washington D.C.'de ikinci, 1991 yılında memleketi olan Çorum'da üçüncü ve 1997 yılında Yıldız Sarayı Çit Kasrı'nda dördüncü kişisel sergisini sunmuştur. Sanatçı sayısız karma sergiye katılmıştır.

Alparslan BABAĞLU, ebru sanatının, ustası Mustafa Düzgünman'la kemal noktasına ulaştığına inanmakta olup, ustalarının izinde ve Türk ebru geleneğine bağlı ebru yapımını sürdürmektedir. Ustasının ebrularının benzerlerini yapmaya çalışmasının yanısıra, "boya olarak ezilmiş varak altın kullanılması" gibi özgün çalışmalarla eskiden yaygın olmasa da kullanıldığı bilinen "aynı kağıdın her seferinde farklı bir bölgesini ebrulamak suretiyle minyatürler yapılması" ve "katı' tekniği ile kalıbı çıkartılan hüsn-i hat örneklerinin ebru ile yapılması" gibi çalışmalar yapmaktadır. "EBRU İSTANBUL" isimli bir ebru kitabı hazırlamış ve bu kitap, İstanbul Belediyesi Kültür A.Ş. tarafından 2008 yılında yayınlanmıştır. Sanatçı Neyzen Sadreddin ÖZÇİMİ' ye ve İsmail TİRKEŞ'e icazet vermiştir. Bir dönem Marmara

Üniversitesi Güzel Sanatlar Fakültesi Geleneksel Türk Süsleme Sanatları Bölümü'nde Ebru Dersleri vermiştir.

2. HOCASI MUSTAFA DÜZGÜNMAN İLE TANIŞMASI

Alparslan BABAĞLU ebru sanatıyla ve hocası Mustafa DÜZGÜNMAN ile nasıl tanıştığımı şu cümlelerle anlatıyor. “İlk kez bir ebruyu, bir arkadaşımın evinde 1983 yılında gördüm. Arkadaşım, bu ebrunun Üsküdar’da oturan ve aktarlık yapan yaşlı bir bey tarafından yapıldığını ve eğer emr-i Hak vaki olur da onu kaybedersek bu sanatın kaybolacağını söyledi. Ben o zaman bekarım ve TÜBİTAK’ta çalışıyor, bekar lojmanlarında kalıyordum. Akşam mesaiden sonra herkes lokale giderdi ben de kendi kendime ney üfleme çalışırdım zamanı değerlendirmek için. Ben arkadaşımın eşine "ben bu işe talibim yeter ki bu sanat kaybolmasın nasıl öğrenebilirim?" dedim. Bana Sn. Uğur Derman’ın “Türk Sanatında Ebru” isimli kitabını verdiler ve "burada anlatılanlara göre başla bakalım" dediler. Kitabı da alarak evimin yolunu tuttum. Kitaptaki tariflere göre tekne yaptırıp, kağıt kestirdim, Karacaahmet 'teki mezarlıclardan birisine dest-i seng yaptırıp, boya ve kitle aldım, mezbahadan öd tedarik ederek kaynattım ve kendi kendime ebru yapmaya başladım. O sıralarda hafta sonları Topkapı Sarayı’nda Kültür Bakanlığı’nın düzenlediği tezhip minyatür kurslarına da devam ediyordum ve boyaları yüzdürüp de kağıda tespit edebildiğimde bunları tezhip hocam Sn. Cahide Keskiner Hanımefendi’ye gösteriyordum çünkü bana Mustafa Düzgünman ’ın çok aksi ve kimseye ebru öğretmeyen birisi olduğunu anlatmışlardı ve "ebrularını göstermeye gidersen seni kovar . . ." demişlerdi. Bir süre sonra Cahide Hanım bana Turing ve Otomobil Kulübü tarafından Sultanahmet’teki Cedîd Mehmet Efendi Medresesi’nin restore edildiğini ve İstanbul Sanatları Çarşısı adıyla bir çarşıya dönüştürüldüğünü, burada her hücrenin bir sanata ayrıldığını, istersem ebru için bana da bir hücre verebileceklerini söyledi. Ben de kabul ettim. Açılış günü çarşı yönetimi, ebru odasının duvarlarına Mustafa Hoca’nın ebrularını asmaya başladı. Ben de dükkana bakanlar Hoca’nın ebrularını benim yaptığımı zannedebilirler diye itiraz ettim bunun üzerine Hoca’nın ebrularını kütüphaneye astılar. Ebru satın almaya gittikleri bir gün bu olayı Hoca’ya anlatmışlar. Benim bu davranışım Hoca’nın hoşuna gitmiş çünkü daha önceleri başkaları Hoca’nın ebrularıyla kendileri yapmış gibi sergi açmışlar ve Hoca da bunun üzerine ebrularını imzalamaya başlamış. “O çocuğa söyleyin dükkana gelsin” diye bana haber yollamış. Ne kadar sevdiğimi anlatamam. Bir sonraki Cuma günü ilk kez gittiğim meşhur Aktar Dükkanı’nda Hoca’yı ziyaret ettim. Bana birisi “lale” diğeri “battal” iki

ebrusunu hediye etti nasıl boyalarla ebru yaptığımı, yaptığım ebruları getirip getirmediğimi sordu ve "ben her Pazar saat on ila on iki arası atölyeme misafir kabul ederim bu Pazar atölyeye gel" diye beni atölyesine davet etti. Böylece hala devam eden Hoca'ya talebelik sürecim başlamış oldu. Pazar günü saat tam onda Üsküdar'da Doğancılar yokuşunu çıkarken Doğancılar Parkı'na gelmeden hemen sağdaki Ebru apartmanının kapısındaki üç zilden en alttakine bastım. Birkaç sene önce Hoca'nın oğlu Ali Ağabey tarafından bu bina yıktırıldı ve yerine yine Ebru Apartmanı adıyla şu anda altında Et ve Balık Kurumu'nun bir şubesinin olduğu yeni bir bina yaptırıldı. Neyse kapıyı rahmetli Süheyla Teyze açtı ve Hoca'nın atölye'de olduğunu söyleyerek beni bodruma yönlendirdi. Aşağı indiğimde Hoca'dan başka kimse yoktu ve leğende süzülme bekleyen kitre ile boş bir tekne ve boyalar vardı. Hoca "kitreyi nasıl süzdüğümü gör diye seni bekledim" diyerek kitreyi süzmeye başladı. İçindeki şişmemiş kitre parçacıklarının hepsinin torbaya dolduğundan emin olduktan sonra da kitreyi tekneye boşalttı ve hemen ebru yapmaya başladı. İlk yaptığı ebru bir sümbül ebrusuydu¹³ diyerek hocası Mustafa DÜZGÜNMAN' ile tanışmasını bu şekilde dile getirmiştir.

3. HOCASI MUSTAFA DÜZGÜNMAN'IN HAYATI

Mustafa DÜZGÜNMAN 9 Şubat 1920 tarihinde Üsküdar Sultantepe'de doğmuş, annesi Şükriye Hanım, babası ise aynı semtteki Abdülbâki Efendi ve Aziz Mahmud Hüdâyî Camilerinin imamlığını yapan Saim Efendi'dir. Ağabeyi Ahmet Düzgünman, kız kardeşi ise Saime Düzgünman'dır. İlkokuldan sonra babasının aktar dükkanında aktarlık ve baharatçılık yapmıştır. Lise yıllarında klasik sanatlarımızla da ilgilenmeye başlamış ve evinde ciltçilik yapma gayretleri, anne tarafından akrabası olan Üsküdar Gülnuş Valide Sultan Camii baş imamı Hezar-ı fen Necmeddin Okyay'ın dikkatinden kaçmayarak 1938 yılında kendisini misafir öğrenci olarak hüsn-i hat, klasik cilt, ebru ve ahar hocalığı yaptığı Güzel Sanatlar Akademisi'nin Tezyinî Türk Sanatları Bölümü'ne kaydettirmiştir. Burada Necmeddin Okyay'dan eski tarz cilt ve ebru öğrenerek kısa zamanda kabiliyetiyle dikkati çekmiş, diğer kıymetli hocalardan da faydalanmıştır. Ancak hayat şartları sebebiyle bir müddet sonra okuldan ayrılarak tekrar baba mesleği olan aktarlığa dönmüş, vefatına kadar titizlikle sürdürdüğü bu meslekte işinin ehli güvenilir bir esnaf olarak tanınmıştır.

¹³ Alparslan BABAÖĞLU, 16.02.2012 günü saat 10.00 da Atölyesinde şifayen yapılan görüşme.

1952 yılında Süheyla Hanım ile evlenmiş ve bu evlilikten 1953 yılında Ali Haydar isminde bir oğlu, 1962 yılında da Yasemin isminde bir kızı dünyaya gelmiştir. Süheyla Teyze de 2004 yılında Hakk'a yürümüş ve Hoca ile aynı kabristana sırlanmıştır. Oğlu ve kızı halen hayattadır.

1953'ten 1979'a kadar yirmi altı yıl müddetle Aziz Mahmud Hüdâyî Dergâhı'nın türbedarlığını yapan Hoca, halk ağzıyla koşma tarzında şiirler de yazmıştır. Bunlar arasında, ebrunun tarihçesi, özellikleri ve mahiyetini anlatan yirmi kıtalık "EBRUNAME" en tanınmışıdır.

İl teknesini 1940 yılında açmış ve özellikle 1957'den itibaren daha fazla zaman ayırdığı ebruculukla meşguliyetini ise ölümüne kadar sürdürmüştür. Çeşitli konularda yeniliğe açık olduğu halde ebru sanatında klasik anlayışa sınıksız bağlı kalan ve bu hususta modern uygulamalara iltifat etmeyen Düzgünman, ebruculukta kendisini geçtiğini söyleyen hocası Necmeddin Okyay'ın bu sanata kazandırdığı çiçekli ebru çeşitlerine papatyayı eklemiş, ayrıca çiçek şekillerini de ıslah etmiştir. 1940'ta başlayıp ölümüne kadar elli yıl süren ebruculuğu sırasında, 1967'den itibaren çeşitli sergiler açan ve bazı sergilere katılan Düzgünman, hem eserleriyle hem de yetiştirdiği öğrencileriyle bu sanatın tanınmasına ve yayılmasına hizmet ederek son elli yılın ebruculuğuna damgasını vurmuş bir sanatkardır. (Fotoğraf 3)

Fotoğraf 4: Mustafa DÜZGÜNMAN'ın Papatya çiçeğinden bir örnek.

Mustafa Düzgünman, ebru sanatı dışında dinî musikiyle de meşgul olmuş ve tasavvuf zevkini, Hafız Eşref Ede'den almıştır. Muzıka-i Hümâyün'da yetiştiği için "Mızıkalı" lakabıyla anılan Hafız Muhittin Tanık, Üsküdar'daki Çarşamba Rifâî Dergâhı şeyhi Hayrullah Tâcettin Yalım ve Üsküdar Rifâî Âsitânesi şeyhi Hüsnü Sarier gibi kıymetli hocalardan istifade etmiştir.

Aziz Mahmud Hüdâyî Camii'nde uzun yıllar cuma günleri iç ezan ve teravîh namazı aralarında ilahî okuyuşuyla iyi bir icracı olarak da tanınan Düzgünman'ın, bir kısmının güftesi de kendisine ait olmak üzere değişik makamlarda bestelediği yirmi kadar ilâhisi vardır. Onun bestekârlık tarafını gösteren ve son yılların dinî mûsiki repertuarı açısından ayrı bir önem taşıyan bu ilahiler, vefatından önce yakın arkadaşı neyzen Niyazi Sayın tarafından notaya alınarak tespit edilmiştir. Ayrıca vaktiyle meşk ettiği dinî eserleri son zamanlarında banda okuyarak tespit edilmelerini sağlamıştır.

Kıymetli tespihler, yazı levhaları, kendi ebruları, şemse tarzında yaptığı kitap kapları, kutu ve çerçevelerden oluşan koleksiyonu halen ailesinde bulunmaktadır. Ayrıca eski tarz körüklü

fotoğraf makinesiyle 1000'e yakın hat örneğini emisyonlu cama tespit etmiş, bazıları "Kalem Güzeli" (Ankara,1981) ve "İslam Mirasında Hat Sanatı" (İstanbul,1993) adlı eserlerde yer alan bu fotoğraf camlarının asılları, daha sonra kendisi tarafından Türkp petrol Vakfı'na hediye edilmiştir.

12 Eylül 1990 Çarşamba günü vefat eden Mustafa Düzgünman'ın kabri, Karacaahmet Mezarlığı'nda, eski Üsküdarlılar Kabristanı'ndadır¹⁴.

4. EBRUCULUĞU

Alparslan BABAOĞLU hocası Mustafa DÜZGÜNMAN'ın ebruculuğu ile ilgili şunları söylemektedir. "Hoca'nın herhalde en çok konuşulan ve bilinen yönü ebruculuğudur. Hoca çeşitli konularda yeniliğe açık olduğu halde ebru sanatında klasik anlayışa sınıksız bağlı kalmış ve bu hususta modern uygulamalara asla iltifat etmeyen bir duruş sergilemiştir. Onun ebruya hakimiyeti ve bu alandaki sanatkarlığı sadece Türkiye'de değil bütün dünyada takdir edilmiş, ebru ile alakalı yapılan bütün yayınlarda mutlaka kendisine özel bir bölüm ayrılmış ve ebrularından örnekler verilmiştir.

Necmeddin Okyay'dan öğrendiği ebru yapımına teknik ve estetik olarak çağ atlatmış, kendi zamanında hiç rağbet görmeyen bu sanatımızı aşkla ve inatla sürdürüp öğrenci de yetiştirerek unutulmasının önüne geçmiştir.

Ben Hocayla tanışmadan önce toprak boya ile ebru yapmanın güçlükleri karşısında guaş ve akrilik boyalar kullanarak da ebrular yapıyordum. Böyle yaptığım ebrularımı bir gün Süleymaniye Kütüphanesi'nin o zamanki Müdürü Sn. Muammer Ülker'e götürdüm. Ebrularımı çok beğendi ve ne tür boyalar kullandığımı sordu. Ben de "toprak boya, guaş, akrilik ne bulursam kullanıyorum" diye cevap verdiğimde bana "İşte bu olmadı. Biz yüzlerce yıllık bir kitabın restorasyonunda kullandığımız ebruların yapımında toprak boya dışında guaş, akrilik gibi muhtelif asitler ve kazein ihtiva eden boyalar kullanılmasına izin verirsek elli sene sonra o ebrular yanar ve o kitabın bir defa daha tamir edilmesi gerekir, bu yüzden biz sadece Mustafa Düzgünman'dan ebru alırız" dedi. (Fotoğraf 4)

¹⁴ M.Uğur DERMAN, İslam Ansiklopedisi,s.

Fotoğraf 5: Pigment boyalarla yapılmamış bir Hatip Ebru.

Dükkanında kendisine ziyarete gittiğim ilk gün Hoca da bana ne tür boyalar kullandığımı sorduğunda dürüstçe her tür boya diye cevap verince "Biz toprak boyadan başka boya kullanmayız" diye cevap vermişti.

Muhsin Demironat ve Rikkat Kunt gibi sık sık yurt dışına çıkan sanatkar dostlarının getirdikleri boyaları muhtevalarını bilmediğinden ebrularında kullanmış, bunlardan asit ve kazein içerenlerin kağıda verdikleri zarar ancak aradan yarım asır geçtikten sonra ortaya çıkmaya başlamıştır. Bu nedenle doğal boyalar kullanmak konusundaki hassasiyeti son derece takdirle karşılanması gereken bir husustur.

Atölyesinde gördüğüm ve üzeri ebrulanmış kumaşla kaplanmış bir minderi göstererek "kumaşa ebru yapılabilir mi?" şeklindeki soruma "ben bir tarihte denedim ama evladım hiçbir kumaşın dokusu kağıt gibi sıkı olmadığından ebru kumaşta kağıtta durduğu gibi durmuyor ebruya yazık oluyor bu bir kağıt süsleme sanatı kağıttan başka yere ebru almak doğru değil" cevabını vermişti.

Savaş yıllarında her konuda olduğu gibi kağıt konusunda da sıkıntılar yaşanması nedeniyle ebru yapacak kağıt bulamadığını ancak içindeki ebru aşkının büyüklüğünden hiçbir müşterisi de olmadığı halde gazete kağıtlarına bile ebru aldığını anlatırdı.

Yine ebrularımı götürdüğüm ve atölyesinde ebru yaptığı bir gün, Amerika'da yaşayan ve kendisinden ebru alıp evinin duvarlarına asan yanlış hatırlamıyorsam Ermeni asıllı bir vatandaşımızın, Kaliforniya'ya Türk Müziği dersleri vermek üzere davet edilen neyzen Niyazi

Sayın aracılığıyla bazı ebrulardaki bazı renklerin solduğu yönünde kendisine haber gönderdiğini, bunun üzerine eline geçirebildiği bütün boyalardan sürerek iki kağıt hazırladığını, bunlardan birisini atölyesinin camına yapıştırdığını, diğerini ise ışık almayan bir yere koyduğunu, aradan epey zaman geçip de hatırladığında kağıtları bir araya getirdiğini ve toprak boyalarla Lahor çividi ve çamaşır çividi dışındaki bütün boyaların renklerinin solduğunu görmesi üzerine ebrularında doğal boyaların dışında boya kullanmamaya daha fazla özen gösterdiğini anlatmıştı.

Rahmetli Necmeddin Okyay, ebrularını teknesinden sıyırmadan çıkartır ve çamaşır asar gibi bir ipe çapraz asarak kuruturmuş. Bir gün sohbet esnasında Necmeddin Hoca Mustafa Hoca'ya “Şeyh Efendi (Edhem Efendi) ebrularını tekneden sıyırarak alırdı” demiş. Hoca da bunun üzerine ebrularını teknesinin önüne yaptırdığı bir mile sıyırarak almaya başlamış ve bunun boyaları akıtıcı yönde herhangi bir zararı olmadığını, aksine fazla kitrenin kağıt yerine teknede kalmasına da sebep olması nedeniyle Edhem Efendi gibi ebrularını sıyırarak almaya başladığını anlatmıştı.

1985 yılında atölyesine ilk girdiğimde ebru teknesinin karşısında sıçrayan boyaların duvarı kirletmemesi için bir kağıt yapıştırılmış olduğunu gördüm. Sonraki gidişlerimden birisinde o kağıdın üzerine ara sıra tarih attığını fark ettim ve en eski tarihin 1945 senesine ait olduğunu hayretle müşahede ettim. O kağıt tam 45 sene o duvarda asılı durdu . . .

Hocayla tanıştığım 1985 yılından vefatına kadar kışları hemen her hafta sonu yazları birkaç haftada bir ziyaretine giderdim. Yine bir kış günü gittiğimde aklıma takılan “kavanozdaki boyaya katılacak su ve öd nispetinin ne olması gerektiğini” sordum. Ebrunun püf noktasının bu olduğuna kanaat getirmiş ve o püf noktasını öğrenmeye çalışıyordum. “Onu tekne söyler” diye cevap verdi. Eve geldiğimde eşime “Hoca ne sorsam onu tekne söyler” diye cevap veriyor şeklinde serzenişte bulunduğumu hatırlıyorum. Hocamı kaybettikten yıllar sonra teknenin ebrucuya her şeyi söylediğini, marifetin teknenin dilinden anlamak olduğunu Hocam'ı kaybettikten yıllar sonra idrak edebildim.

Hüsn-i hatta çok meraklı olduğumu bildiğim Hocam'ın Necmeddin Hoca gibi yazılı ebrular yaptığına ya da yaptığı bir yazılı ebruya hiç şahit olmadım. Ebrunun her çeşidinden binlerce eser üreten Hoca nedense hiç yazılı ebru yapmamıştı ve ben de bunun sebebinin hayattayken merak edip de sormadım . . .

Hoca boyaların kağıttan akmaması için boyaların içindeki su ve öd miktarları ile teknenin kıvamı arasında ve boyaların birbirlerine göre içerdikleri öd ve su miktarları arasında çok hassas bir denge olduğunu fark etmiş ve bu dengeyi sağlayarak çok canlı renklerle ama hiçbir boyayı akıtmadan mükemmel ebrular yapmaya muvaffak olmuştur.

Gerek televizyonlarda yayınlanan mülakatlarında gerekse sohbetleri sırasında bizim bir ebru geleneğimiz olduğunu, bunun muhafaza edilmesi gerektiğini sürekli söylerdi. Bu geleneğin en önemli göstergesinin ise yapılan ebruların, sanatlarının geleneğine sadık işler yapan hattat ve mücellitler tarafından kendi işlerinde kullanılıp kullanılmadıklarına bakmaktır derdi"¹⁵.

SONUÇ

Geçmiş tarihlere baktığımızda Türk Ebru sanatının usta-çırak ilişkisiyle öğretildiğini görmekteyiz. Fakat günümüzde bu usta- çırak ilişkisi yerini halk eğitim kurslarında, hizmet içi eğitim kurslarında, bazı vakıf ve derneklerin özel kurslarına bırakmıştır. Geçmişte usta-çırak ilişkisi ile birkaç yılda öğrenilebilen Ebru sanatı günümüzde katılımcısı ve yapanı çok olmasına karşın ciddi bir kalite problemiyle karşı karşıyadır. Malzemede, uygulamada, ustalık ve tarihçesi itibariyle alt yapısı oturtulmadan öğretilen dersler şüphesiz Ebru sanatının geleceği adına endişe verici bir durumdur. Elbette bir takım yeniliklere ve deneyimlere ihtiyaç vardır. Fakat bu yenilikleri yaparken geleneksel ebru tekniğini iyi bilmeli ve yapılan yeniliklerde gelenekselin izlerini yansıtabilmesine dikkat edilmelidir. Bunu da en sağlıklı şekilde usta-çırak ilişkileriyle oluşabileceğini düşünmekteyim.

Geleneksel Ebru sanatlarımızla ilgili çok az sayıda kitap yayınlanmıştır. Buna karşılık birçok dergide ve gazetede de Ebru sanatıyla ilgili yazılar bulunabilmesine karşın bunların büyük bir çoğunluğu birbirinden alıntı halinde tekrara dönüşmüştür. Bazı ansiklopedilerde de ebru sanatına yer verilse de bu yazılarda M. Uğur DERMAN'ın yazmış olduğu "Türk Sanatında Ebru" adlı eserinden faydalanılmıştır.

¹⁵ Alparslan BABAÖĞLU, 16.02.2012 günü saat 10.00 da Atölyesinde şifayen yapılan görüşme.

Klasik Türk Ebru sanatı tarzının Necmettin OKYAY, Mustafa DÜZGÜNMAN, Alparslan BABAĞLU silsilesinde görüyoruz. Alparslan BABAĞLU fikirleri, eserleri ve tecrübesiyle günümüzde yaşayan Klasik Ebru sanatçılarımızdan bir tanesidir.

KAYNAKÇA

ARITAN, A. Saim, “Türk Ebru Sanatı ve Bugünkü Durumu”, S.Ü. Sosyal Bilimler Dergisi, Konya, 1999.

ARITAN, A. S. Türk Ebru Sanatı. Türkler. S.12. Konya, 2002.

BİNARK, İ. Eski Kitapçılık Sanatlarımız. Ankara: Ayyıldız Matbaası,1975.

BARUTCUGİL, Hikmet, Renklerin Sonsuzluğu, İstanbul,1999.

ÇOKTAN, Ahmet, Türk Ebru Sanatı, İstanbul, 1977.

DERMAN, M. Uğur, Türk Sanatında Ebru, İstanbul, 1977.

ELHAN, S. Türk Ebru Sanatı. Ankara: Murat Kitap ve Basım Yayınevi, 1998.

ERSOY, A. Ebru Sanatı, İstanbul, 1989.

GÜNAY, Z., GÜNAY, N., Osmanlı Süsleme Sanatı, Ankara, 1999.

SÖZEN,M., GÜNER,Ş.,Geleneksel Türk El Sanatları, İstanbul, 1998.

SUNGUR, N. Sanat ve Kimya Bir Arada: Ebru. Bilim ve Teknik, Ankara,1994.

TÜRKMENOĞLU, M. Turan, Sudaki Nakış Ebru, İstanbul, 1999.

YAZAN, Işık, “Ebru Sanatı”, Antika, İstanbul, 1986